

actorul Dan Bădărău. Cu o structură neobișnuită, presărată cu frânturi din interviuri înregistrate și pasaje de corespondență, piesa propune o călătorie „pe o pereche de tocuri înalte”, fără a forța însă concluzii.

Programul ARTE nu s-a încheiat însă cu spectacolul-lectură din seara zilei de 28 mai. În anul 2007, patru dramaturgi români vor întoarce vizita în Statele Unite, în încercarea de a-și îmbunătăți calitatea pieselor prin traduceri și transformări în lucrul direct cu actorii americani. Pe termen lung, se dorește ca ARTE să impulsioneze creșterea numărului de piese traduse din ambele țări, iar relațiile profesionale și personale care se vor stabili cu ocazia acestor întâlniri, să impulsioneze un nou drum în parcursul teatral al participanților și nu numai. În această notă s-a înscris și prezența lui Randy Gener, senior editor la revista *American Theatre*, a cărui conferință intitulată „Istoria secretă a teatrului american” a încercat să definească politica și cultura Americii prin repercusiunile pe care le au asupra tânărului artist în teatrul american de azi.

John Clinton EISNER:

„Teatrul este locul în care ți se arată urâciunea”

În perioada 21–29 mai 2006, la Teatrul Odeon, s-a desfășurat prima etapă a programului ARTE (*American-Romanian Theatre Exchange*) care a constat într-un schimb teatral între artiști din România și din Statele Unite ale Americii, respectiv între Teatrele Odeon București și LARK din New York.

Lark Theatre a fost reprezentat în România de dramaturgii: Doug Wright (laureat al Premiului Pulitzer), Saviana Stănescu, Tanya Barfield, Kelly Stuart, regizorul Gordon Edelstein, criticul de teatru Randy Gener și directorul Teatrului Lark, John Clinton Eisner. Dramaturgii americani au dezvoltat ateliere de lucru în colaborare cu dramaturgii/regizorii români: Alina Nelega, Peca Ștefan și Beatrice Rancea.

Spectacolul-lectură, care a marcat finalitatea acestei etape de lucru, a constat în prezentarea unor fragmente din piesele lucrate: *Pantoful lui Lenin* de Saviana Stănescu, *Mutilare* de Kelly Stuart, *Carne vie* de Tanya Barfield și *Sunt propria mea soție* de Doug Wright.

În cursul anului 2007, patru dramaturgi români se vor deplasa în Statele Unite unde, împreună cu dramaturgii americani, vor continua seria atelierelor începute la București. Programul oferă oportunitatea dramaturgilor americani și români de a-și îmbunătăți calitatea pieselor și a traducerilor prin participarea la aceste sesiuni de lucru. În același timp, programul va lărgi numărul pieselor traduse din ambele țări și va dezvolta parteneriate între artiști și producători interesați în prezentarea unor noi texte de teatru.

Mai jos, un interviu cu regizorul și fondatorul LARK – Play Development Center – John Clinton Eisner.

Foto: George Dăscălescu

Tamara Susoi: *Care a fost motivația înființării unui centru pentru dezvoltarea de piese noi?*

John Clinton Eisner: La începuturi, ca și acum, Lark s-a concentrat pe noile voci, artiști sau scriitori cu idei sau perspective inovatoare, cu mesaje puternice din comunități specifice. Acum 13 ani, când a început Lark, am făcut și piese clasice, am lucrat mult și în școli, mai ales Shakespeare cu elevii, pe care i-am încurajat apoi să scrie texte noi. În tot timpul acesta am căutat noua generație de dramaturgi. Cei care am înființat acest centru veneam din companii de repertoriu din țară, unde am lucrat texte clasice, dar am simțit nevoia să ne îndreptăm spre găsirea unui format mic și flexibil, din care să învățăm unul de la celălalt. În doi ani am realizat că trebuie să ne concentrăm numai pe materialele noi, care aveau de altfel și cel mai mare succes. Mai ales pentru că în New York era o cerere foarte mare de piese noi, dar nu exista un program. În ultimii doisprezece ani, au apărut mai multe companii care încurajează scrierea de texte noi. Nu spun că noi am fost primii care au început acest tip de proces, dar, fără îndoială, am participat la nașterea acestei mișcări. Sigur că înaintea noastră se aflau Sam Shepard sau David Mamet. În ultimii zece ani a apărut o nouă generație de scriitori cu alte perspective. Iar artiștii trebuie întotdeauna să aibă un loc în care să spună povești. Despre cum gândesc și simt oamenii atunci când sunt încercați de viață, despre trecerea prin lume cu sentimentul respectului de sine. Lark a fost înființat pentru a crea o platformă unde poveștile să poată fi spuse, povești unice și noi, care să atragă artiști extraordinari, și care să aibă o relevanță în *mainstream*.

T.S.: *Cum a fost percepută compatriota noastră Saviana Stănescu într-un astfel de spațiu?*

J.C.E.: Pentru mine a fost interesant să vizitez România, după ce cineva din România a apărut la ușa noastră. Saviana Stănescu a fost ca un dar găsit la ușă.

A venit la noi pentru că aici sunt scriitori cu povești interesante, care sunt încurajați să scrie pentru o comunitate mare. Pentru mine era interesant să știu povestea pe care o poate spune ea, provenind din România, dar nu numai în ce măsură este relevantă pentru mine ca american în New York, ci și pentru o întreagă comunitate de oameni care provin din familii de imigranți, oameni care și-au schimbat locul, care încearcă să își construiască o viață mai bună. Din perspectiva unei românce această temă este mult mai bine prezentată. Piesele bune sunt despre situații specifice. Vocile cele mai interesante în teatru sunt cele care ating ceva foarte personal, în mod fundamental surprind ceva relevant, și au capacitatea de a te uimi.

T.S.: *Către ce se îndreaptă Lark acum?*

J.C.E.: Acum putem să descriem ceea ce facem într-un mod mult mai clar. Acționăm pe trei planuri. Unul dintre ele se referă la „descoperirea” de noi voci, care au o poveste și le provocăm să o scrie pentru teatru, chiar pentru prima oară. Din 2000 de scenarii, pe an putem să lucrăm cu 80 dintre scenariști. Descoperirea presupune și alegerea celor mai bune povești, care vor atrage neapărat un public numeros, ci mai ales pe cei care nu vin de obicei la teatru și vor găsi că acea poveste este relevantă pentru ei, și îi transformăm astfel în spectatori de teatru. Al doilea nivel se numește „Incubare” și este ceea ce facem cel mai des la Lark. Organizăm lecturi sau schimburi teatrale, oferim 30 de ore de repetiții în cadrul programului *Studio Retreats*, sau producem spectacole în cadrul altui program numit *BareBones*, sau *workshopuri* susținute de dramaturgi celebri care lucrează cu tineri scriitori. Avem și o regulă în cadrul acestor *workshopuri*: să ne asigurăm că de fiecare dată sunt cel puțin două celebrități, pentru ca tinerii să nu rămână cu impresia că există un singur răspuns, și pentru a-i încuraja să creadă că dacă sunt posibile două răspunsuri, atunci poate că și răspunsul lor este bun. Susținem multe mese rotunde, pentru textele la care lucrăm, sau pentru a-i cunoaște mai bine pe tinerii scriitori. Organizăm un festival anual în care prezentăm între 8 și 12 texte. Partea interesantă în această fază a incubăției este cum găsești autorul, și apoi în timp, cum îi găsești teatrul potrivit pentru a-i monta opera. Fiecare proiect este diferit și are semnificații diferite, deși respectă același tipar. O schimbare importantă, produsă în ultimii ani, este faptul că acum lucrăm cu aproximativ 30 de organizații. Piesele sunt ca și oamenii, în evoluție, în formare continuă. Dramaturgii de asemenea sunt într-un continuu proces de auto-cunoaștere, iar Lark asigură parteneriatele pentru ca autorul să-și vadă piesa produsă, inclusiv cu ajutorul universităților de teatru. Îi dăm timp autorului să își aprofundeze piesa cât mai bine. Autorul își poate vedea piesa produsă în diferite părți ale țării și să observe cum reacționează publicul din diferitele comunități la acea piesă. De asemenea are ca scop formarea unui nou public. Prezentându-i un autor care provine din comunitatea românească, spre exemplu, cu o perspectivă complet diferită, s-ar putea să se câștige spectatori care altfel nu vin la teatru. Dacă au o ereditate est-europeană sau românească, această ofertă i-ar putea emoționa. S-ar putea să fie și ei preocupați de problema imigranților din SUA și poate că niciodată nu au mai văzut o piesă de teatru care se preocupă de această problemă. Cea mai importantă parte din activitatea noastră – etapa a treia, care se numește *advancement* –, constă în construirea bazei financiare pentru ca proiectele să aibă loc. Piesele se pot produce în același timp în trei companii diferite sau poate fi o coproducție a celor trei companii. Am realizat și performanța ca un autor complet necunoscut să fie jucat în cinci teatre într-un singur an. Efortul nostru este ca prima producție să fie foarte reușită, pentru că ea atrage apoi

multiple producții. Dacă este suficient de bună, mai mulți oameni i-au decizia de a o produce. Asta nu se întâmplă foarte des în SUA. Piesa este o creație vie. Dacă ajunge într-un loc și acolo se oprește, nu ne-am atins scopul. Teatrul trebuie să devină o forță vitală. De aceea căutăm să găsim cinci centre în țară, care să producă piesa în același timp, pentru un impact mai puternic asupra publicului. Asta facem în principal – găsim partenerii potriviți pentru o piesă. Sunt companii de teatru care ne caută ele pentru a obține texte noi sau ne aduc texte pe care le este teamă să le producă pentru că sunt prea provocatoare, sau dificile și nu vor să riște.

T.S.: *Care au fost întrebările pe care le-a urmărit Lark în cadrul programului ARTE?*

J.C.E.: Ce înseamnă cele patru texte în America și cum sunt ele percepute aici. Este important dacă plac, dacă artiștii s-au bucurat în timpul lucrului la ele. Traducerea este un instrument foarte profund. Am lucrat câțiva ani în teatru pentru surzi, iar în primele 3–4 luni am învățat cum să comunic cu ei prin limbajul semnelor. Dar înțelesul cuvintelor nu are sens fără context. Valorile, prejudecățile, grijile din America nu sunt același cu cele de aici. Alegerea unui text presupune să recreezi o lume care poate conține imagini sau expresii ale lumii reale. Iar lumea reală este adesea foarte frumoasă, poate mai frumoasă decât conștientizăm zi de zi, dar este în același timp și plină de urâciune, iar teatrul este locul în care ți se arată urâciunea, ți se spune să o privești, dar să găsești și speranța care există în ea, frumusețea interioară conținută. Cum se exprimă asta în SUA și cum se exprimă asta aici? Fiecare dintre cei implicați în proiect a fost pus în situația de a-și cunoaște limitele. Traducerea și lucrul la text nu presupune politețe și teama de a recunoaște că nu înțelegi în întregime textul, pentru că este specific american. De obicei, dacă am de lucrat un text care este în altă limbă și am la dispoziție doar câteva zile să îl fac, voi face multe presupuneri. Dar dacă îi am alături de mine pe autor și pe actori, piesa devine mult mai profundă, mai bogată și încep să realizez că preconcepțiile cu care am venit, s-ar putea să fie valabile pentru mine, dar să nu se potrivească în situația dată. Ți trebuie mult curaj, o minte deschisă ca să recunoști că deși preconcepția ta este importantă, nu este singurul adevăr. Arta înseamnă procesul schimbării preconcepției. Sunt lucruri pe care le știu sau cred că le știu, dar în timpul rezolvării problemei poți afla că ai avut într-adevăr dreptate sau dimpotrivă, că te-ai înșelat. Provocarea în artă este în mod fundamental alegerea subiectelor și temelor care îți fac pulsul să fie mai rapid, să-ți schimbe ritmul respirației, care îți provoacă stări diverse sau te umple de energie. În grupurile noastre de discuție, spuneam că orice are deja o carte care îi este dedicată, aparține trecutului. În teatru încercăm să facem viitorul, de cele mai multe ori poate că nu reușim, dar când suntem împreună și încercăm să aflăm, chiar dacă eșuăm, tot este interesant de privit. E ca și cum a-i aprinde un chibrit, iar dacă nu funcționează să îl stingi, dar dacă funcționează, să ai curajul și capacitatea strategică de a înflăcăra cât mai mulți oameni cu acel foc. Lark este unic, dar sper să nu rămână așa pentru mult timp, pentru că există un enorm potențial în grupurile de teatru. Directorii pot ajunge să „danseze” împreună și să creeze plini de bucuria schimbului. Cred că teatrele trebuie să continue ceea ce fac, dar este bine să se întrebe din când în când dacă rămân curajoase, asta este cheia. Să te întrebi. Lark are ca scop să creeze experimente definibile, pentru a provoca oamenii, pentru a-i pune în contact și a le da răgazul să se apropie și să încerce să construiască un viitor mai bun în teatru.